

*Hoe dat Olivier, nae dat die schone Helena hem gbevisiteert hadde, te hove quam, ende vanden bode vanden coninghen van Yerland die ghesonden wort totten coninc van Engbelant om hem te ontseggen te viere ende te swaerde.*¹

Capittel .xxxix.²

Als Olivier hoerde die soete ende vriendelijcke woerden van sijnre vrouwen, die hem alsoe minnelick vertroestende was, soe pijnde hi hem te spreken ende met groter pijnen bedanckede hi haer.³ Mer hi en mochte hem niet onthouden,⁴ hi en seide haer mit groter pijnen als dat si sake was van sijnre doot ende van sinen leven, waer omme dat si met hem ordineren ende beschicken soude tot haren wille vanden ghenen die [si]⁵ beminnende was.⁶

Helena antwoerde hem: “Lieve here, en peynst noch en dencket om gheen ander saken dan om u selven te vermaken⁷ ende te ghesenen ende cortelic weder omme te hove te comen, [f1va] want op mijn trouwe, ic weet wel als dat ghi daer gaerne ghesien sijt.”⁸

Daer na nam si oerlof aen hem ende si ghinc weder omme, ende het en was nie sijnder dach⁹ daer nae, si en sandt tot hem om te vernemen van sijnre ghesontheit.¹⁰ Oec mede soe sant si hem mildelic van haren wi[n]en,¹¹ ende si dede also veel als dat hi in corter tijt starc ghenoech

1. ontseggen te viere ende te swaerde: de oorlog te verklaren

2. ¶ Comment oliuier apres que la belle helaine leust visite vint a court et du messenger des roys dirlande enuoye au roy dangleterre qui le manderent deffier a feu et a sang

Le .xxxix. chapitre

3. QVant oliuier oyt le doux parler de sa maistresse qui tant doucement le reconfortoit se efforca de parler et a grant peine la remercia

4. hi en mochte hem niet onthouden: hij kon niet nalaten

5. [si] ontbreekt in Homburch [1510] — aangevuld naar Jan van Ghelen 1576.

6. et ne se peust tenir que a grant peine ne luy dist quelle estoit cause de sa mort et de sa vie et pour ce quelle disposast a sa volonte de celui que elle ayloit.

7. te vermaken: te herstellen

8. Helaine luy respondit Beau sire ne penses que de vous refaire et de brief reuenir a court Car sur ma foy ie scay bien que [e2v] voluntiers y estes veu.

9. Jan van Ghelen 1576: nacht

10. Puy prist conge de luy et sen retourna et ne fut oncques puy iour quelle nenuoyast sauoir de sa bonne sante et disposition

11. Homburch [1510]: wiuen — verbeterd naar Jan van Ghelen 1576: wijnen — de

was om vanden bedde op te staen ende hem selven te vertreden doer die camer als een die gene die een goet medecijn meester ghehad hadde in sijnre siecten. ¹ Ende het en was niet lange daer na, hi en quam weder om te hove. ² Ende als hi hem selven wel bevoelde te wesen ³ ende sterc ghenoech te wesen ende van alles verlicht ende verlost [te sine] ⁴ van sijnre siecte, hi ghinc ende diende sijn vrouwe also hi te voren hadde ghedaen, die welcke hem meerder chier toechde dan si daer te voren plach te doen, also dat Olivier bequam ⁵ in meerder soonheit dan hi daer te voren ye gheweest hadde. ⁶

Helena aensiende ende merckende dat Olivier uuter vreesen ende uuter noot was, so stelde si hem in ghedachtenissen ⁷ die beclaghingen ⁸ ende troestelike woerden die si hem ghegheven hadde in tijden voerleden om hem te brenghen uut sijnder noot. ⁹ Ende nie

vertaling is correct, maar “vins” in de brontekst is corrupt. Hs. Gent, UB 470, fol. 95v leest hier: “et aue[c] ce quelle ne luy enuoyast de ses biens largement”. Lees daarom: Oec mede soe sant si hem mildelic van haren goeden [...].

1. Et auecques ce quelle ny enuoyast de ses vins largement Et tant fist quen peu de temps fut fort asses pour soy leuer du lit et pour soy pourmener parmy la chambre comme celuy qui bon phisicien auoit eu en sa maladie

2. Et si ne demoura guaires quil nallast en court.

3. Jan van Ghelen 1576: wel geuoelde ghenesen

4. [te sine] ontbreekt in Homburch [1510] — aangevuld naar Jan van Ghelen 1576.

5. bequam: herstelde — de middeleeuwse mens beschouwt het uiterlijk als een afspiegeling van het innerlijk, dus hoe sterker en oprechter Olyviers liefde voor Helena des te stralender zijn uiterlijk.

6. Et quant il se sentit bien quary et estre fort et comme du tout allege il seruit sa maistresse comme il auoit fait deuant ¶ [d7r] La quelle luy fist plus grant chere quelle nauoit accoustume Et tellement que Oliuier reuint en plus grant beaulte que oncques nauoit este

7. ghedachtenissen: de vertaling is correct, maar de brontekst is corrupt. Hs. Gent, UB 470, fol. 96r leest hier: “mist en surseance les regars [...]”. Als Helaine ziet dat Olivier buiten levensgevaar en aan de beterende hand is, staakt zij haar attenties.

8. beclaghingen: de vertaling is correct, maar de brontekst is corrupt. Hs. Gent, UB 470, fol. 96r leest hier: “mist en surseance les regars [...]”. Dezelfde fout in hs. Parijs, BnF fr. 24385, fol. 71v: “mist en surseance les regres”.

9. Helayne qui apperceut que Oliuier estoit hors de doubte et de danger mist en souenance les regres quelle luy auoit fait au temps passe pour le mettre hors de danger

sijnder ¹ en dede si hem ghene, waer omme dat Olivier di[c]wijn ² quaet in sijn hoeft hadde. ³

Nu ghebuerdet op een Pinckster dach als dat die coninc open hof hilt, ende daer waren vergadert den meesten deel van sinen heren van Enghelant. ⁴ Ende als die coninc over maeltijt was ende sijn dochter bi hem geseten was, soe quam daer een bode voer die tafel, die welcke begonste te spreken: “God almachtich, biden welcken alle dinghen van node gheschien moeten, [f1vb] gheve eere ende goede aventure den hoghen ende moghenden princen, mijn heren den seven coninghen van Yerlant, biden welcken ick hier ghesonden ben, ende Hi bescame ende make te niete die crone van Enghelant, die niet waerdich en is coninc ghenamt te wesen. ⁵ Nu hoert, tyran, tghene dat [m]i ⁶ bevolen is di te openbaren ende te condighen biden coninghen [van Yerlant]! ⁷ Si ontbieden di bi mi als dat si [u] ⁸ ontsegghen van viere ende van bloede, ende dat si [u] ⁹ of stellen sullen van dijnen conincrijcke als een die gheen die niet waerdich en is dat te besitten ende te houden. ¹⁰ Die eenighe van hem luyden sijn ghecomen in dijn hof om te bet ende te bescheidenlijcker ¹¹ dijn regiment te kennen ende te weten, ende si hebben ghemerct ende openbaerlick ghesien dine grote tirannisie,

1. nie sijnder: nooit meer (nu hij buiten levensgevaar was)

2. Homburch [1510]: diwijn

3. et plus ne luy en fist dont oliuier eust souuent mal en la teste

4. Or aduint que le iour de pentecoste au quel iour le roy tint court ouuerte et y furent la plus part de ses seigneurs dangleterre ensemble

5. ainsi comme il estoit a son disner et sa fille au pres de luy assise. vint vng messenger deuant la table qui commença a dire. Celuy dieu tout puissant par qui toutes choses sont licites de faire doit honneur et gloire et bonne aduventure aux haulx et puissans princes et mes souuerains seigneurs les .vij. roys dirlande par qui ie suis cy enuoye et il confonde la couronne dangleterre qui pas nest digne destre nomme roy.

6. [Homburch [1510]: bi — verbeterd naar Jan van Ghelen: my

7. Or escute tiran que iay en charge de te signifier de par les roys dirlande — [van Yerlant] ontbreekt in Homburch [1510] — aangevuld naar Jan van Ghelen 1576.

8. [u] ontbreekt in Homburch [1510] — aangevuld naar Jan van Ghelen 1576.

9. [u] ontbreekt in Homburch [1510] — aangevuld naar Jan van Ghelen 1576.

10. Ilz te mandent de par moy quilz te deffient de feu et de sang et quilz te desposeront de ton royaume comme celui qui pas nest digne de le tenir :

11. bescheidenlijcker: nauwkeuriger

ende oec hoe dat bi dine sonderlicheit ¹ ende ver[do]e[m]elijken ² wille veel quaets volbrocht is, ende met voersienighen ³ rade ende sonder redene hebt doen sterven van sinen volcke, bi den welcken du sake ⁴ sijtste vander bloetstortinghe vanden menscheliken bloede ende van dijnen ghelijcken broeder ende even kersten mensche. ⁵ Daer omme soe voersiet di in dinen saken, want ick segghe di, ende ick weet oec wel int sekere als dat si al nu te hants in u lant sijn, ende dat si di destrueren sullen ende te niete maken. ⁶ Ende si sullen recht ende justicie over di doen ende alsulcke wrake van di nemen als dat behoerlick is ende alsodanighen alst hem luyden believen sal.” ⁷

1. sonderlicheit: eigenzinnigheid

2. Homburch [1510]: verdemoedelijken — verbeterd naar Jan van Ghelen 1576: verdoemelijcken

3. met voersienighen rade: met voorbedachte rade

4. sake: oorzaak

5. Les aulcuns deulx sont venus a ta court pour plus a plain cognoistre ton gouuernement la ou ont apris et aperceu ta grant crudelite et tyrannie et comment par ta singularite et damnable volunte accomply de froit sang et sans cause as fait mourir ses gens Par quoy tu es cause de leffusion du sang humain et de ton semblable frere christien

6. Pour ce regarde ton fait. car ie te dy quilz sont ia en ta terre et quilz te destruiront

7. et feront iustice de toy telle quil appartiendra. — Jan van Ghelen 1576: aen een yghelijcken daert hen belieuen sal.